

a XIX. században. A minden díszet nélkülöző, sarkatlan, tompa orrú empirecipő a Biedermeyerkorban hímezés-, csipke-, szalagdísz vesztel, sarkot kap, mely a 80-as évekig fokozatosan magasodik, orra azonban egyenesre vágott marad mindvégig, valamint a talp is csak keveset enged a piskóta-alakból, illetve nem követi az emberi talp formáját.

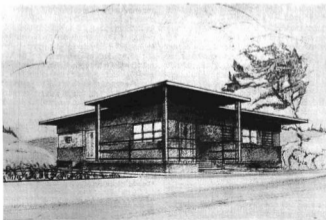
A mai francia magas sarok nem a legújabb kor vívmánya, mert a keletről jött sarokviselet, mely Nyugat-Európában 1600 táján terjedt el általánosan, a XVII. század második felében és a XVIII. század első felében élte fejlődésének virágkorát, a XVIII. század második felében, különösen vége felé fokozatosan alacsonyodik, míg végre a XIX. század elején eltűnik, alkalmazkodva a cipő is a klasszikus hagyományokhoz, mely az empireruházatot, illetve az egész kort meghihette.

A régi ruha nemcsak mint emberi alkotás, mint holt tárgy jön tekintetbe, mely csak arról nyújt felvilágosítást, hogy bizonyos korban milyen anyagot, milyen díszet, milyen szabást, milyen formát, stb. használtak, a mult emberének nemcsak fizlésére, művészi érzékére, igényeire, esetleg vagyoni állapotára vet világot, hanem, lévén a ruha az ember legközvetlenebb használati tárgya, magát a mult idők alakját eleveníti meg, méretet arányairól nyújtanak felvilágosítást, amiből összehasonlításokkal az illető kor

embertípusára következtethetünk, azonkívül erkölcsre, sőt egészségi állapotára, tehát a mult idők emberének legközvetlenebb adataira is.

Minket magyarokat a régi magyar viselet ismerete a jelennel való kapcsolat szempontjából is kell hogy érdekeljen. Nemzeti jellegünket felüintető és kidomborító ünnepi, dísz- és egyenruhánk kialakításánál a multba kell visszatekintenünk, abba a korba, melyben a magyar ruha mindennapos, eleven életet élt, amikor annak magyaros jellegét, elháróleg más nemzetek viseletének jellegétől, a magyar szükségyszerűség, magyar fizlés, magyar lélek szabta meg. Az ősi magyar ruházat lassú kialakulásába ugyanis az idők folyamán nyugatról érkezett motívumok lopakodtak be, ősi keleties jellege csak a XVI. és XVII. században, a törökkel való szorosabb érintkezés folytán frissül fel. A XVII. század derekától kezdve Európaszerte elterjedő francia divat hatásának nem tud ellentélni, annak általános elterjedésével pedig lassan-lassan kiszorul, ünnepi díszöltönnyé, egyenruhává zsugorodik, elveszve a mindennapos élettel való kapcsolatot, természetszerűleg fokozatosan elkorcsosul.

HÖLLRIGL JÓZSEF

FALUDI JENŐ: TÍPUS HÁZ

FALUDI JENŐ: PAVILLON A MILÁNÓI
ARLMINTAVÁSÁRON. 1928

FALUDI JENŐ

Lassan kifliszul az ég a sokat vitatott modern építőművészet fölött, tovaszáll a hozsanna viharfelhője, az ócsárlás nyári zivatarra is eláll s talán azt is megérjük, hogy maholnap a béke napja ragyogja be a vidéket.

A kezdeményezés forrongása megszűnt, megy a munka a maga rendjén. Lejárt a felkiáltójeles programpontok és manifesztumok ideje. De elmúlt az idő a kicsinylés és a gúny fölött is. A vita az új építőművészet jelentőségének elismerésével lezárult. Tudomásul kell venni, hogy van, aki nem teszi, visszalép korából a múltba. Részleteinek esetleges fogyatékoságára azonban rá kell mutatni, hogy e fejlődés helyes irányba terelődjék. Itt az ideje, hogy a hozsannázók ne frjanak elméleteket, ne készítsenek monsignózus és kivihetetlen terveket, hanem építsenek. Itt az ideje, hogy az ócsárlók előadják praktikus észrevételeiket és ne a stílus általánosságaiába kös-

senek bele, amely ügysem változik meg az ő kedvükért, mert tegnap után ma következik és nem fordítva: ma után tegnap. Most is és mindig az építőművészetet művészetnek valljuk, noha féllábával a praktikum talaján áll; valljuk szemben saját új teoretikusaival is, akik szeretnének a „stílus” szó látszólagos jármától megszabadulni. Szerintük az építész csak praktikus dolgok megvalósítója, életigény-komplexumok minél teljesebb kielégítője, életüzemek minél olcsóbban és tökéletesebben való berendezője. Magasabb szempontból tekintve, ez a stílus-tagadás éppen az egészség bizonyítéka. Ha valaki egy gótikus katedrális építőműhelyében a felől kérdezősködőt volna, hogy a dóm milyen stílusban épül, aligha kapott volna rá értelmes választ. Egészséges korokban a stílus azonos volt az egyedül lehetséges kifejezési móddal. Le Corbusier nem akar tudni művésztől és stílusról, ezzel szemben munkái szigorúan

karaktérizálnak bizonyos kort, bizonyos népfajt, sőt magát az alkotót is. Még ennél is többet jelent, hogy Corbussier olykor a lenézett „stílus” kedvéért erőszakot követ el a praktikumon, egy-egy tetszetősebb tér-effektusért feláldozza a lakó kényelmét, ami hallatlan merényletnek tűnik a szent gyakorlatiasság előtt térdelő korban, bár régebben éppenséggel nem volt ritka. A francia építész Zoldhoz és Courbethez hasonlítható, akikkel együtt más prédikált, mint amit teit, mindhárman azért művészek, mert nem fogadták meg saját tanításaikat.

Alfred Gellhorn, aki észrevette, hogy ma igen sokat beszélnek praktikus-technikai dolgokról, erélyesen szembeszáll a naív ábrándokkal, hogy a művészet valaha is technikává változhatnék. A művészet mindenkor harc az anyaggal s a technika megújulásával a művészet is megújul, mint a film példája is mutatja. Az új építőművészet életrehívásában kétségtelen szerepet játszottak gyakorlati szükségletek is: az életigények lassanként növekednek, managobb embertömegekre való tekintettel kell építkezni, helyet kell adni egészségügyi szempontoknak, nap felé néző széles ablakok nyitásával stb. A régi építészeti egymástól izolált külső és belső rendszerének el kell múlnia, a homlokzat kedvéért guzsbakööt belső tér jogosan követel nagyobb jelentőséget az eddiginél. Az is kétségtelen, hogy a régi építészeti felhasználta anyaga túl sok a benne rejlő térrel szemben. Mindez nagy szerepet játszott az új kialakulásban, de gyors virágbaszökését stílussal összefüggő okoknak is köszönhet: a XIX. századi errefogyott utánozgatások képtelenek voltak a konzervatív ellenzék komoly szerepét betölteni. Az irántuk érzett méltó ellenszenv nagy helyzet energiát adott az új építőművészetnek, amely éppen miattuk kezdetben hajlamos volt a túlzásokra, de legálább önmagából fejlődött.

Magyar szemmel nézve a nyugati államok friss forrongását, bizonyos mélabúval kell megállapítani, hogy az új építészet szele hazánkat allg-allg érintette. Az építetű közösség egyelőre idegenkedve áll vele szemben s az a néhány fiatal művész, aki zászlaját hordozza, komoly munka hiányában inkább csak elméleti propagandát tud kifejteni. Ami késik azonban nem múlik;

érdemeiket a megbízás hiánya, mint rajtuk kívül eső ok, nem csökkentheti. Az a vizsgatolás marad számukra, hogyha Magyarország később kapcsolódik is bele az új törekvésekbe, később és tökéletesebb külföldi minták után indulhat, ami azonban nem feledieti el azt a szomorú tény, hogy a kialakulásban hazánknak allg van szerepe.

Faludi Jenő Budapesten kezdette meg pályafutását, néhány kisebb megbízást hozott tető alá, villát épített, interieur tervezett. Az igénytelen, kevésbé jelentős megbízások nem elégtették ki, vágyai nyugtalanná tették és mielőtt diplomáját megszerezte volna, hirtelen elhatározással Rómába utazott. Vizsgáit az örökvárosban tette le és itt kapta meg építészdoktori oklevelét.

Róma mindenkor tanulságos volt építészek számára s az is lesz mindig. Mióta Brunelleschi eljött falai közé s az elsüllyedt latin kultúra romjaiból merítette új stílusának inspirációt, építészek rengetege szüntelenül folyó áradatban érkezik Rómába s meggazdagodva tette vissza hazájába. A mai Róma kimeríthetetlen kincstára a történeti stílusoknak, legnagyobb értéke nem a műkincseiben, hanem épületeinek páratlanul gazdag sorozatában rejlik. A távolról érkező, néhány napig itt időző utas azonban a mult hatalmas árnyékában aligha látja meg a jelent. Ókeresztény templomok kriptáiban, végtelennek tűnő vatikani folyosókon, óriási barokk paloták előtt elmélkedve nem szentelhet időt a mai építkezések megtekintésére, pedig az örökváros napjainkban szinte megifjodva, hatalmas tempóban fejlődik. Allg ötven éve fővárosa ládliának s igazi centrummá csak az új rezsim avatta. Egyre új és új városrészek nőnek ki a földből, órákhosszat lehet barangolni oly negyedekben, ahol a legöregebb ház allg 5-6 éves. A mai törekvések és a régi tradíció érdekesen olvadnak össze ezekben az új bérház- és villasorokban. Faludi sokat nézelődött és tanult Olaszországban. Elvetődött délre is s egy feltűnést keltő cikkben beszámolt arról az érdekes rokonságról, amely a capri-szigeti halászházakat összeköti a mai stílus tömegben-konstruáló tendenciájával (1927). Néhány olasz kollégájával megalapította a *Gruppo degli Urbanisti Romani* kis cso-

portját. Városrendezési problémák érdekelték. Ittállában, a középkorinak maradt városképek klasszikus hazájában, a városrendezés kérdése manapság erősen előtérbe került. Szűk, zegzugos kis utcákon bonyolódik le a modern élet megnövekedett tempójának lüktetése. A közlekedés gyorsítása óriási akadályokba ütközik s ezeket az akadályokat többnyire nem lehet lebontani, mert műemlékek. A város rendezése a külvárosok jövődő beépítésének előrelátó meghatározásán kívül néhány központi ütőérút vandalizmus nélkül való megvonására szorítkozik. A *Gruppo degli Urbanisti Romani* résztvevői a páduai városrendezési pályázaton, megnyerte a brescial városrendezés második díját. Ez utóbbi terv egy részét kivételre is elfogadták.

A városrendezési tervekkel párhuzamosan Faludi Milanóban megbízást kapott az Árumintavásár két pavilonjának felépítésére. Az egyiket itt bemutatjuk. Reklám-architektúra, amely egy hét alatt épült fel és műfaja szerint nem praktikus szempontokat kell kielégítenie, hanem minden eszközzel önmagára koncentrálni a figyelmet. Ez az ügyesen megkonstruált, betűkkel díszített, valószerűtlen pavilon közeli rokona a plakátoknak, velük együtt azzal, hogy szuggesztív erővel fölkelti az érdeklődést, már meg is felelt rendeltetésének.

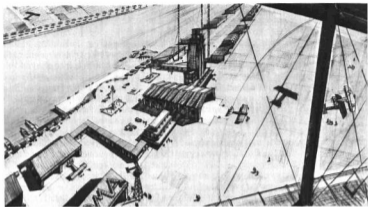
A milánói megbízás északon marasztalta Faludt. A közelebbi környéken, Monzában, Marina di Massa-ban, Comóban villákat épített, majd másfél éven keresztül egy milánói házépítőgyár tervezőjeként működött. Típus-villákat tervezett, elemi idomokból összerakható házacskákat, amelyek közül Milanóban és határában több látható. Ezek a házikók nem szolgálnak luxus-célokra, kívülről-belül is lehetőleg egyszerűbbek s céljuk az, hogy szegényebb ember számára váratlanul olcsó áron független és egészséges otthont nyújtsanak.

Ezekkel az intim jellegű alkotásokkal szemben áll a római légikikötő nagyszabású terve, amely részben kivételre is került, amennyiben planimétrikus elrendezését a kivitelezők magukévá tették. Az aerokikötők, amelyek mult nélkül, napjainkban bujnak elő a városok szélén, teljesen tradíció

nélkül épülnek s ez a Faludi-féle terv, amelyben — a laikus olvasó számára nehezebben olvasható alaprajz helyett — perspektívikus képét adjuk, az üzemszerűség kívánalmait értelmében alakítja a teret, köti össze az épületesoportokat. A légikikötő váróterme, amelyet Faludi A. Morbelli milánói építésszel együtt készített, széles és nyugodt formáival, szépen alakított belső térével méltán keltett felhúnt. Az Internacionális Európai Kongresszus meghívására Faludi előadást is tartott az aerokikötők építéséről. A terv sikerének tudható be, hogy hivatalos helyről felszólítást kapott az 1930-as római világkiállításon való részvételre s az ugyancsak 1930-as monzai kiállításon egy weekend-ház olasz állami költségen való építésére kapott megbízást. Faludi ma Rómában dolgozik s a magyar kultúra új fellegvárának, a Palazzo Falconeri-nek átépítési munkálatait vezeti. A Tiberisre néző hatalmas palota a megvásárlás után gyökeres belső átalakításra szorult, hogy a Királyi Magyar Akadémia nagy és nemes céljainak megfelelően s hogy ez az átforgalmazás, amely nem törölhető le a történelmi mult himporát sem, az építésnek mennyi munkát adott, azt csak azok tudják, közöttük e sorok frója is, akik ez időt az épület falai között töltötték el.

Nem lenne teljes a kép, ha végül Faludi néhány megvalósulatlan művét be nem mutatnánk. Közöttük legfigyelemreméltóbbnak színháztervet tartjuk, amely hatalmas és nyugodt tömegével, homlokzatának érdekes konvex-konkáv összecsengésével monumentális elgondolásról tanuskodik s talán arra is enged következtetni, hogy a barokk Róma merész s változatos térképezése megíletheti az izzig-vérig modern gondolkodású építőt, a nélkül, hogy munkájának mai, aktuális jellege csorbát szenvedne. Harminc éven innen, alig néhány évi tevékenység után, sőt mi több, távoli földről érkezve egy nagy és régi kultúrközösség földjére, Faludi máris jelentős sikerekre tekinthet vissza. Energiója és munkakészsége bizonyossá teszi, hogy mind nagyobb és nagyobb tempóval halad a fejlődés útján tovább, hiszen a külföldi indulás nehézségeit máris maga mögött hagyta.

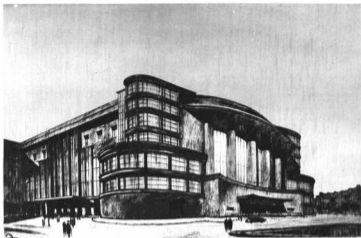
GENTHON ISTVÁN
(RÓMA)

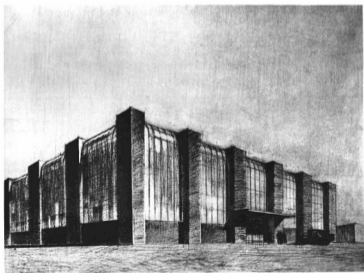
FALUDI JENŐ : A RÓMAI LÉGI KIKÖTŐ PERSPEKTIVIKUS TERVE

FALUDI JENŐ ÉS A. MORBELLI: A RÓMAI LÉGI KIKÖTŐ VÁRÓTERME

FALUDI JENŐ: SZÍNHÁZTERV

FALUDI JENŐ: ELEKTROMOS MŰVEK TERVE